

Ρίτσα Φράγκου-Κικίλια

ΕΝΑΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ: "Ο,τι διασώθηκε από μιὰ 'Ανθολογία.

Είναι γνωστό πόσο πληθωρικός υπήρξε ὁ "Αγγελος Σικελιανός σ' ὅλες του τὶς ἐκδηλώσεις. Ἡ ζωὴ του κύλησε ἀνάμεσα σὲ μεγαλεπήβολα σχέδια, ἐξάρσεις καὶ ὑπιπετεῖς συλλήψεις πού τὶς διοχέτευε σὲ σίχους καὶ πεζά, ἔχοντας ὡς μοναδικό στόχο τὴν ἐπανεγκατάσταση στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων τῆς «'Ενότητος», ὅπως τὴν ἐννοοῦσαν οἱ Πυθαγόρειοι καὶ οἱ Ὀρφικοί, καὶ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος θεωροῦσε, στὴν ἐποχὴ μας, κομματιασμένη. Τὸ στόχο του αὐτὸ προσπάθησε νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὁ ποιητὴς καὶ μὲ τὸν Πρόλογο πού δημοσιεύεται παρακάτω.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1946 ὁ Σικελιανός ἔμενε στὴν Κηφισιά στὸ σπίτι τοῦ Ἰωάννου Σολιώτη στὴν ὁδὸ Ἀγίων Θεοδώρων 7¹. Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι τὸν ἐπισκέφτηκε τότε ὁ Ἠλίας Κούτσης², πού εἶχε ἐτοιμάσει μιὰ Ἑλληνικὴ *Λυρική Ἀνθολογία*³, ἡ ὁποία – κατὰ τὴ γνώμη του – ἀποτελοῦσε ὁ,τι *ωραιότερο ἔχει γραφτεῖ γιὰ τὴν Ἑλλάδα*⁴.

Ἡ Ἀνθολογία, πού ὁ Κούτσης τῆς εἶχε δώσει τὸν τίτλο *Τραγούδια τῆς Ἑλλάδας*, περιεῖχε 264 ποιήματα 94 ποιητῶν, ἀρχίζε ἀπὸ τὸ Σολωμὸ καὶ ἔφτανε ὡς τὸ 1940. Τὴν ἀπάρτιζαν, ὅπως ἔγραφε ὁ ἀνθολόγος στὴν εἰσαγωγὴ του, *τραγούδια πού ὕμνουν ἢ περιγράφουν τοπία, χωριά καὶ πολιτείες ἀπ' ὅλη τὴν ποικιλόμορφη ἐκτασὴ τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας*,...⁶. Αὐτὰ τὰ τραγούδια τὰ εἶχε χωρίσει κατὰ γεωγραφικὲς περιφέρειες, σχηματίζοντας ἔτσι ἕξι κύκλους πού ἀνταποκρίνονταν *στὶς πρὸ χαρακτηρισ-*

1. Στὴν Κηφισιά ἔμενε τότε ὁ ποιητὴς ἐξ αἰτίας τῆς ὑγείας του, ἡ ὁποία ἦταν ἀπὸ πολὺ καιρὸ πρὶν κλονισμένη. Ἐπίσης οἱ μεγάλες ἀπογοητεύσεις πού προέρχονταν κυρίως ἀπὸ μέρους τῶν ἀνθρώπων, ἰδιαίτερα ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ποιητὴς περίμενε νὰ ἀγκαλιάσουν τὸ ἔργο του, τὸν ὁδήγησαν σὲ ψυχικὲς διακυμάνσεις πού, ὅπως ἦταν φυσικό, υπέσκαψαν περισσότερο τὴν εὐθραυστὴ πιά ὑγεία του.

2. Ὁ Ἠλίας Κούτσης γεννήθηκε στὸ Γεωργίτσι τῆς Σπάρτης τὸ 1908 καὶ πέρασε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του ὡς τραπεζικὸς ὑπάλληλος στὴν Καλαμάτα. Μετὰ τὸν πόλεμο ἐγκαταστάθηκε στὸ Pittsburgh-Pensylvania τῶν Η.Π.Α., ὅπου συμπλήρωσε τὶς σπουδὲς του στὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐργάστηκε ὡς διευθυντὴς λογιστικοῦ-φορολογικοῦ γραφείου. Στὴν Καλαμάτα συνεργάστηκε στὸ *Καλαματιανὸ Ἡμερολόγιο* (1928) καὶ στὸ *Μεσσηνιακὸ Ἔτος* (1934). Στὶς Η.Π.Α. ἔγραφε στὸν *Ἐθνικὸ Κήρυκα*, στὸ περιοδικὸ *Ἀργοναυτὴς* κλπ. Ἐπίσης ἔστειλε συνεργασία στὸ περιοδικὸ *Κρίκος* τοῦ Λονδίνου καὶ στὴ *Νέα Ἑστία* στὴν Ἀθήνα. Ἡ σποραδικὴ αὐτὴ συνεργασία μὲ τὴ *Νέα Ἑστία* συνεχίστηκε καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Σικελιανοῦ. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ: α) Τὰ θρησκευτικὰ τραγούδια τῶν Νέγρων, *Spirituals* (μὲ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα), τόμ. 58, Χριστουγεννιάτικο τεύχος, 1955, σελ. 54-56. β) Ἡ γαλάζια ραψωδία τοῦ Gershwin, τόμ. 59, 1956, σελ. 188. γ) Μορφωτικὴ Τηλεόραση, τόμ. 63, 1958, σελ. 129, δ) Ἡ τηλεόραση στὸ σχολεῖο, τόμ. 63, 1958, σελ. 355, ε) Τὸ βιβλίο στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖς, τόμ. 63, 1958, σελ. 358, κ.λ.π.

οτικές μορφές της Ελλάδας, Ἀττική, Ρούμελη (μαζί με τήν Ἡπειρο καί τή Θεσσαλία) Μακεδονία (μέ τή Θράκη), Πελοπόννησος, Ἰόνια Νησιά καί Αἰγαῖο...⁷.

Τοῦ ἐμίλησα τότε – θυμάται ὁ Κούτσης – γιά τήν Ἀνθολογία πού εἶχα ἐτοιμάσει. Τήν διάβασε, τοῦ ἄρεσε καί μοῦ ἔγραψε τόν πρόλογο πού ὁ ἀναγνώστης βρίσκει στίς σελίδες τοῦ Ἀργοναύτη⁸.

Λίγο ἀργότερα ὁ Κούτσης ἐγκαταστάθηκε στό Pittsburgh τῶν Η.Π.Α. Ἐκεῖ προσπάθησε νά ἐκδώσει τὸ ἔργο του ἀλλά δέν τά κατάφερε, γιά λόγους οἰκονομικούς.

Τὸ 1956 ἐπισκέφθηκε τὸ Pittsburgh ὁ Στράτης Μυριβήλης. Τὸν ὑποδέχθηκε καί τὸν φιλοξένησε ὁ Κούτσης, ὀργάνωσε μάλιστα καί μιὰ διάλεξη, στήν ὁποία ὁ Μυριβήλης ἦταν ὁ κύριος ὁμιλητής, καί φυσικά τοῦ ἐξέθεσε τὸ πρόβλημά του: τὸ ὅτι δηλαδή δέν εἶχε τίς δυνατότητες νά ἐκδώσει τήν Ἀνθολογία στήν Ἀμερική. Ὁ Μυριβήλης ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά ὅλη αὐτὴ τὴν περιπέτεια τοῦ Κούτση καί φεύγοντας πήρε μαζί του τὰ χειρόγραφα δίνοντάς του τήν ὑπόσχεση πὼς θὰ φρόντιζε νά ἐκδοθεῖ τὸ ἔργο στήν Ἑλλάδα.

Μέχρι τὸ 1959 ὁ συγγραφέας τῆς Δασκάλας δέν ἔδωσε σημεῖα ζωῆς κι ὁ Κούτσης ἀπελπισμένος ἰσχυρίστηκε πὼς τὰ χειρόγρατά του περιφρονήθηκαν καί πετάχτηκαν. Ἀντίγραφο δέν ὑπῆρχε καί ἔτσι ἡ φιλότιμη προσπάθεια τοῦ μεσοσήνιου ρέκτη δέν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας. Ὑποθέτω πὼς ὁ Κούτσης εἶχε δώσει στό Μυριβήλη ἀντίγραφο τοῦ Προλόγου τοῦ Σικελιανοῦ καί ἀφοῦ εἶχε στὰ χέρια του τὸ αὐτόγραφο ἀποφάσισε – καί εὐτυχῶς – νά δημοσιεύσει τουλάχιστον αὐτό⁹. Ἡ δημοσίευση ἐγίνε στο περιοδικό «Ἀργοναύτης» τῆς Νέας Ὑόρκης, τόμ. Α', 1959, σελ. 51-54.

Ἀπὸ τὸν Ἀργοναῦτη ἀκριβῶς ἀναδημοσιεύω τὸν Πρόλογο τοῦ Σικελιανοῦ γιατί: α) πρόκειται γιά ἓνα σχεδὸν ἄγνωστο κείμενο τοῦ ποιητῆ, ἀφοῦ στήν πρώτη του δημοσίευση ἦταν καί εἶναι σχεδὸν ἀπρόσιτο γιά τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ, β) ἀπὸ τίς σελίδες του φαίνεται καθαρά ὁ πόνος τοῦ ποιητῆ γι' αὐτὴν τὴ μεγάλη ἑλληνικὴ αἰμορραγία, τὴ μετανάστευση, ὅπως καί ὁ πόθος του νά μπορέσει αὐτὸ τὸ ἑλληνικὸ δυναμικὸ νά ξαναγυρίσει καί νά προσφέρει τίς ὅποιες ὑπηρεσίες του στήν πατρίδα, ἡ τουλάχιστον νά μὴν ξεκοποῦν οἱ ξενιτεμένοι μας ἀπὸ τίς ρίζες τους καί χάσουν τὴν ἑλληνικότητά τους, καί γ) τὸ κείμενο τοῦ Προλόγου εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἀποδείχνει γιά μιὰ ἀκόμα φορὰ πὼς ὁ

3-7. Περ. Ἀργοναῦτης, Νέα Ὑόρκη, τόμ. Α', 1959, σελ. 49.

8. Ὁ.π., σελ. 49-50.

9. Περισσότερες πληροφορίες γιά τὴν Ἀνθολογία καί τὴν περιπέτεια τῆς στοῦ εἰσαγωγικοῦ σημείωμα τοῦ Κούτση πού προηγεῖται τοῦ Προλόγου τοῦ Σικελιανοῦ καί ἔχει τὸν τίτλο Τὸ ἱστορικὸ ἐνὸς Προλόγου καὶ τὸ τέλος ἐνός Μόχθου, περ. Ἀργοναύτης Νέας Ὑόρκης, τόμ. Α', 1959, σελ. 49-50.

Σικελιανός ἀντλήσε ὅποιαδήποτε ἐμπνευσή του ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μῦθο, στὸν ὁποῖο καὶ ἀπέδιδε κάθε ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ δημιουργίας.

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΕΝΑΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ τοῦ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Στὴν παλιὰ Ὀλυμπία, στίβο τῆς σωματικῆς βλάστησης καὶ τῆς ἠθικῆς ἐνοποίησης τῶν Ἑλλήνων, ἡ λατρεία τῆς Γῆς, γενικότατα, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἰδιαίτερα, ἐκφραζόντανε μὲ μιὰ ξεχωριστὴ, βαθύτατη κι οὐσιαστικότατη μορφή Ἱερωσύνης: Μιὰ κοπέλα τῆς Ἥλειας ἀνατρεφότανε ἀπ' τὴ γέννησή της, μὲ τὸν τρόπο ὅπου ἀνατρεφότανε καὶ στοὺς Δελφοὺς οἱ Σίβυλλες, «ἐν οἰκίᾳ ἀγροτῶν πενήτων» μὲ τὸ «κριθάρينو ψωμί» ποὺ γευόνταν κι ἐκεῖνες καί, συνολικά, μ' ὅλη τὴν ἄλλη Δελφικὴ λιτότητα ποὺ ἀκολουθούσανε στὴν γενικὴ ἱερατικὴ προμύσή τους οἱ Πυθίες. Στὴν προμύηση τούτῃ ὑπῆρχε μιὰ μονάχα διαφορὰ. Ἡ κοπέλα τούτῃ, ἀπὸ μικρὴ καὶ σ' ὅλη της τὴ ζωὴ, δὲν πλάγιαζε ποτὲ σὲ κλινὴ ἀλλὰ πάντα κι ἀπευθείας στὸ χῶμα. Γιὰ τὸν λόγο τοῦτο καὶ λεγότανε Χαμεῦνη: ποὺ σημαίνει πῶς ἡ εὐνή της, τὸ κρεβάτι της, ἦτανε πάντα ἡ ἴδια γῆ. Ἐνα μὲ τὴ γῆ, ἓνα μὲ τὸ χῶμα, ἡ κοπέλα ὥστόσο αὐτὴ, χάρις σὲ τούτῃ τὴν προμύηση κι ὥς τὸ θάνατό της, εἶχε ἓνα τεράστιο, ξεχωριστὸ προνόμιο: Ἐπλωμένη κάτω ἀπὸ τὸ βάθρο τοῦ βωμοῦ τῆς Γῆς, στὴν ἱερὴ Ἀλτῇ, μόνῃ αὐτῇ ἀπ' ὅλες τίς γυναῖκες, κατὰ τὸ διάστημα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κοιτάζει τὰ λαμπρὰ καὶ ἀγνὰ κορμιά τῶν ἀθλητῶν στοὺς πανελλήνιους καὶ παγγήϊνους ἀθλους τους, ν' ἀκούει τοὺς ἐπινίκειους ὕμνους ποὺ ἀνεβαίνανε ἀπ' τὰ χεῖλη τῶν ὁλόγυρα χορῶν, νὰ διαποτίζεται ὁλόκληρῃ ἀπ' τὴ γύρα δόνηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνθρωπίνου Θριάμβου. Γινόμενη πιά ἓνα σῶμα κι ἓνα πνέμα μὲ τὴν ἴδια γῆ μόνῃ μπορούσε ἀπὸ τὴ χαμηλὴ της θέσῃ νὰ θωρεῖ τὰ θεῖα γυμνὰ κορμιά, παιδιὰ τῆς γῆς καὶ σύγχρονα παιδιὰ τῆς ἴδιας τέλει ἀγνισμένης της ψυχῆς, νὰ ὑψώνονται, καθὼς οἱ λεῦκες ὅπου φύτεψε στὴν Ἀλτῇ ὁ ἴδιος ὁ Ἡρακλῆς, ἀπὸ τὴ φτέρνα στὸ κεφάλι ἀναταμένα πρὸς τὸν Ἀθλο. Μόνῃ αὐτῇ μπορούσε νὰ κοιτάζει τὰ τριγύρα της τοπία, ποὺ «συνεκυρτοῦντο» ὅπως ὅταν ἐγκιζε τὰ χῶματα ὁ Ἀνταῖος γιὰ νὰ πάρει νέα δύναμη ἀπ' αὐτά. Μονάχα αὐτῇ, καὶ διὰ μέσου της ἡ Ἑλλάδα ὁλόκληρῃ χαίρόντανε ἄμεσα τοὺς λόγους καὶ τοὺς ζωντανοὺς Ρυθμοὺς ποὺ ἐδόξαζαν καὶ ὑψώνανε ὡς μὲ τὴν κορφή τοῦ Ὀλύμπου, τὸ Ἑλληνικὸ Ἀνθρώπινο ἦθος.

Τώρα πιά, ἀπὸ αἰῶνες αἰῶνων, ἡ οὐσιαστικότατη, ἡ ὑψηλότεατὴ αὐτὴ μορφή τῆς «γῆινης» ἱερωσύνης, δὲν ὑπάρχει.

Χωρισμένα ἀπ' τὴ γῆ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κορμὶ τοῦ Ἀνθρώπου, δὲν αἰσθάνονται βαθιά τους τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν τέλεια μορφοποίηση τοῦ συνδέσμου τους μαζί της. Διχασμένοι, ἀποκομμένοι ἀπὸ τίς ρίζες τους ἀπὸ τὸ χῶμα, δὲν καταλαβαίνουν πιά οἱ ἄνθρωποι πῶς ἡ ἄμεση ἐπαφὴ

τους με τὸ χῶμα, με τὴ γῆ, με τὸ νερό, με τὸ τοπίο, ἀποτελοῦν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἓνα βασικὸ ὕψηλότατο λειτούργημα, κατηγορηματικὸ, ἀπαραίτητο, γιὰ τὴ στοιχειώδη ἀνθρώπινη ὁλοκλήρωσή μας. Στοὺς καιροὺς μας δὲν ὑπάρχει πιά κανεὶς, ποὺ νὰ πιστεῦει στὴν ἀνάγκη αὐτῇ, σὰν σὲ πηγαῖο κι ἀναλλοίωτο Δόγμα. Ἡ μηχανή, πῶς δυνατὴ ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, καθὼς τ' ἀφηνιασμένα ἄλογα τοῦ Ἰππόλυτου, τὸν παρασύρει κάθε μέρα περισσότερο, πρὸς τὸν γκρεμνὸ, ὅπου τὸν περιμένει ἴσως ὁ τελευταῖος διαμελισμὸς του.

Ὅμως, καὶ παρ' ὅλ' αὐτὰ, τὸ μυστικὸ, οὐσιαστικότερα λειτούργημα, ἐκείνης τῆς Ἰέρειας, τῆς Χαμεύνης, ἐπιζεῖ ἀκόμα μέσα στὸ ὑποσυνείδητο, μέσα στὰ βάθη τῆς Αἰσθαντικότητος κάποιων ἀνθρώπων, ποὺ οἱ δεσμοὶ τους με τὴν Αἰώνια λατρεία τῆς γῆς, δὲν ἀποκόπηκαν ἐντελῶς ποτέ. Κι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι οἱ Ποιητές. Καὶ στὴ συνολικὴ τῆς ἔκφραση καὶ σ' ἓνα ἀπ' τοὺς βαθύτερους προορισμοὺς τῆς, ἡ ἴδια ἐκείνη θαυμαστὴ Ἰέρεια, ἡ Χαμεύνη, ἐπιζεῖ ὁλόκληρη, σὲ μιὰ καὶ μόνη ἀνάμεσα στοὺς διαφόρους καιροὺς διαώνια λειτουργία: τὴ Λειτουργία τῆς Ποίησης. Τὴ λειτουργία, ποὺ μόνη αὐτῇ, συνέχει ἀκόμα τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοδὴποτε ἔμμεσα, με τοὺς βαθύτερους δεσμοὺς τους, πρὸς τὴ Φύση, πρὸς τὸ Ἥθος, πρὸς τὴ Γῆ.

II

Στὴν ἐποχὴ μας, κι ἰδιαίτερα γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ μας γῆ, ἓνας ἀπ' τοὺς λόγους, ποὺ χωρίζανε τὸν Ἕλληνα Ἀνθρωπο ἀπ' τὴ γῆ, εἶναι ἡ «μεταναστευση», τὰ «ξένα». Ἡ ἀνοργάνωτη Οἰκονομία τοῦ λαοῦ μας ἡ ἀστοιχειώγη, τρωγλοδυτικὴ Ἀγροτικὴ πολιτικὴ μας, ὅλες τοῦτες τίς στερνές δεκαετίες, κι ὁλοένα περισσότερο, σπρώχνει τὸ λαό, τὰ νιάτα μας, νὰ «παίρνουν τῶν ματιῶν τους» πρὸς τοὺς ξένους τόπους ποὺ μποροῦν νὰ βροῦν μιὰ βάση, βιοτικὴ, ποὺ τοὺς τὴν ἀφαιρεῖ ἡ ἀμέλεια τοῦ Κράτους ἀπ' τὰ πόδια τους, κι οἱ περισσότεροι τραβοῦν μὲ μόνο ἐφόδιο τὴν ὑγεία ποὺ ἀντλήσανε ἀπ' τὰ χῶματά τους, πρὸς τὸν τόπον ποὺ ἐλπίζουν ὅτι θὰ τοὺς δώσει τὴ βιοτικὴ αὐτὴ βάση ποὺ στεροῦνται στὴν Ἑλλάδα, εὐκολότερα κι ἰδιαίτερα στὴν Ἀμερικὴ. Κινᾶνε πρὸς τὰ κεῖ, ἔχοντας ἀκόμα μέσα τους τὸ ζωτικὸ παλμὸν ὅπου τοὺς ἔχουν μεταγγίσει τὰ χωριά τους, τὰ ἔθιμά τους, τὰ ὁλοφάνεινα τοπία τῆς γῆς μας, οἱ σκληροὶ κι ἀντρίκιοι κάματοί τους στὰ βουνά, στοὺς κάμπους, στὰ χωράφια μας, σ' ὅλες ἐκεῖνες τίς γωνίες τῆς γῆς μας, ὅπου, ζυμωμένοι με τὸ Ἑλληνικὸ μας ὑπαίθρο, οἱ θεοὶ «ξωμάχοι» μας, τὰ «χωριανά» μας νιάτα, πραγματοποιοῦντας τὸν πῶς γνήσιο τύπο ὑγείας, καὶ Ἥθους, ποὺ μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ ὀνειρευτεῖ. Μέσα στίς φλέβες τους κυκλοφορεῖ ἀκόμα ὁ Ρυθμὸς τῶν ντόπιων Δωρικῶν παρθενικῶν χορῶν μας, μέσα στ' αὐτὰ τους βουίζει ἀκόμα με τὰ λυγερά τους «κλέφτικα» ἢ «γιορτάσιμα» τραγούδια, ἡ φλογέρα, ἡ πίπιζα καὶ τὸ λαγούτο, μὲς στὰ μάτια τῆς ψυχῆς τους βρίσκεται γραμμένη ἀκόμα ἡ ζωγραφιὰ τοῦ

τόπου τους, ή άστραπή άπ' τά μάτια τής κοπέλας πού άγαπήσανε, ή εικόνα του φτωχού «ρημαδιακού» σπιτιού τους, ή μορφή τής «γριάς» τους και του «γέρου» τους, τó σιωπηλό χαμόγελο του βρέφους ίσως όπου άφήσανε στην κούνια. Μές στα στήθια τους, ήρωικό έμβατήριο ζωής, χτυπά μιá νέα καρδιά, όπου τά γνιάζεται όλα, κι όλα τά θυμάται. Στίς άρχές, και μέσ' άπό τó θάμπωμα πού νιώθουνε σάν πρωτοφθάνουνε στα ξένα, όλ' αυτά ξανάβουνε μέ μιáς σέ μιá πυρετική ζωντάνια και βαθιά τους, μέσ στο άσυνείδητο, ή Μνήμη λειτουργάει μιá ιδιαίτερα έντονη κρυφή της λειτουργία. Γράφουν στο σπίτι τους, τά πρώτα γράμματα, τά δεύτερα, τά τρίτα... άλλ' έπειτα άπ' τά «τρίτα» (όχι βέβαια πάντα) ή Μνήμη αρχινάει νά ξεθωιάζει. Οί καινούριες παραστάσεις, οί περίπλοκες μορφές τής νέας τους βιοπάλης, κατακλύζουνε βαθματά τó μυαλό τους, παίρνουνε σιγά-σιγά τή θέση τών χρωμάτων, τών ρυθμών, τών θείων γραμμών τών ιερών τοπίων, προσώπων, άκουσμάτων όπου πήρανε άπ' τή γή τους. Οί ήλεκτρικές διαφημίσεις του Broadway ή οί άνάλογες άλλου, τά άθλητικά άγοραία «μάτς» ή «Τζάζ», ή γενικότερη μέ λίγα λόγια γύρα τους κονιορτοποίηση κι άθურματοποίηση τής ζωής τους πλημμυρίζει τις αισθήσεις μέ τις εύκολίες της και σέ λίγο, τις συχνότερες φορές, τά παληκάρια πώφυγαν άπ' τó χωριό τους μέ τή ζωηρή του ήθους τους νεκρή (sic) άρράγιστη και τεντωμένη πρός άδρους άνθρώπινους σκοπούς, κυκλοφορούνε μέ όψεις πλαδαρές άπ' τήν εύκολη του «βούτυρου» και τών «κουτιών» τών κονσέρβων θροφή, μέ τó γιλέκο στολισμένο πάντα μέ μιá σταυρωτήν έπίχρυση καθένα, μέ τά ρούχα πού άγόρασαν έτοιμα από κάπου και πού πνίγουν τήν σφιχτή μηχανική γραμμή τους, τή λεβέντικη κάποιον καιρό κορμοστασιά τους και μέ τή βαθύτερή τους μνήμη τών πηγών τής ύπαρξης τους, άναστομωμένη από τó πλήθος τών τριγύρα τους φτηνών αισθητικών δονήσεων. Και σιγά-σιγά ό κίνδυνος τής άφομοίωσης ή τής προσομοίωσης άπ' τó γύρα τους τεράστιο περιβάλλον, όλοένα μεγαλώνει, οί ρίζες του μεγάλου νόστου μέσα στην καρδιά τους άρχινάνε ν' άτροφούν, ή φοβερή μηχανική ίσοπέδωση άπειλεί καμιά φορά, τήν πιό βαθιά Έλληνική ύπόστασή τους. Βεβαιότατα στη γενικότατην αυτή μορφή τών άπειλών και τών κινδύνων όπου κλείνει ως ρεύμα ή «μετανάστευση», ύπάρχει και τó δυνατό συνειδητό αντίρροπο. Ύπάρχουνε πολλά και διαλεχτά στελέχη διαποτισμένα άπ' τήν Εύθυνη τής Έλληνικότητάς τους και πού ξέρουν πώς τó άνθρώπινο σκαρί δέν είναι δυνατόν πάντα νά φτάσει στο ύψος τής Καθολικότητας, άν δέν ριζώσει πρώτα στα βαθύτερα άπ' τά στρώματα τής Καθολικότητας, άν δέν ριζώσει πρώτα στα βαθύτερα άπ' τά στρώματα τής έθνικής προπαίδειας και ζωής. Ύπάρχουν εύεργετικοί Όργανισμοί πού συντηρούνε όσο μπορούνε σέ ζωντάνια τήν Έλληνική άλληλεγγύη στις στοιχειώδεις της, τις βασικές της ύποχρεώσεις και πού μέσα στη Βαβέλ τών έντυπώσεων και τών καταστάσεων άγωνίζονται νά διατηρήσουνε γερό τόν άξονα τής κεντρικής εύθυνας όπου δένει όλους τους Έλληνες ξενιτεμένους μέ τή μάνα τους Πατρίδα κι άναμετα-

ξύ τους. 'Ο οικονομικός, ό γενικότερα συναισθηματικός παράγων της 'Ελληνικής αυτής αλληλεγγύης, λειτουργεί και βρίσκεται τις περισσότερες φορές σέ ζηλευτό όργανισμό. 'Αλλ' ή βασική, ή μόνη πνευματική τροφή, που επιβάλλεται γιά τη συντήρηση ως τά μύχια, γιά τη βαθμιαία διαμόρφωση και προώθηση του αισθήματος και των βαθύτερα εξελιγμένων υποχρεώσεων έτούτης της αλληλεγγύης, ύστερεί κατά πολύ. Τό όργανωμένο 'Ελληνικό εκπαιδευτικό έρρεισμα, εκείνο στο όποιο επιβάλλεται νά στηριχθούνε οι νέες που έρχονται στο φώς 'Ελληνικές γενιές, από πατέρες και μητέρες, που έχουν πιά μόνημα έγκατασταθή στα ξένα, δέν ύπάρχει. 'Από τις νέες αυτές γενιές, γιά την επιβαλλόμενη 'Ελληνικήν ανατροφή τους λείπει, αγάλι-αγάλι, αυτό τό ίδιο γνήσιο γάλα της μητέρας τους Πατρίδας, ή διδασκαλία της γλώσσας. Λείπει ή ανανέωση της καθάρης 'Ελληνικής τροφής, από έλλειψη επικοινωνίας υπεύθυνης μέ τον άγνό πνευματικό δημιουργικό του τόπου μας παλμό, που έκδηλώνεται μέ την παρακολούθηση των τοπικών μας προβλημάτων και προπάντων μέ τά γνήσια έργα της καινούριας μας 'Ελληνικής Λογοτεχνίας. Κι άν δέν λείπει, όπως άσφαλώς δέν λείπει όπως προείπα, ή πρόθεση ή και οι τμηματικές προσπάθειες γιά τη σχετική πνευματική τροφοδοσία των νεότερων αυτών γενεών, λείπει τό σύστημα, ή διάρθρωση, ή πλατιά και απόλυτα υπεύθυνη όργάνωση που χρειάζεται γι' αυτό.

'Η συλλογή που σήμερα προσφέρει ό κ. Κούτσης συγκεντρώνοντας όσα τραγούδια νεότερων ποιητών μας, μάς μιλούνε γιά τό χώρα, γιά τή γή, γιά τά έθιμα των τόπων μας ('Αττική, Ρούμελη, 'Ηπειρο, Θεσσαλία, Μακεδονία, Θράκη, Πελοπόννησο, 'Ιόνια νησιά και Αίγαίο), περιέχει δίχως άλλο τό πνευματικό και ψυχολογικό προζύμι, την καθάρια «ζύμη» που χρειάζεται γιά νά ζυμώσει, κατά τό λόγο του Εύαγγελίου, όλο τό «Φύραμα» του 'Ελληνικού μας έθνικού προβλήματος στα ξένα. Γιατί αναντίρρητα, και πάντα σύμφωνα μ' αυτό τό λόγο του Εύαγγελίου «όλίγη ζύμη» (άν είναι γνήσια) «όλον τό φύραμα ζυμοί».

'Ο ξενιτεμένος που θά βρεί μέσα σέ λίγους στίχους τό χωριό του, την πατρίδα του, τον άέρα της, τη θάλασσά της, τά χωράφια της, τά βουνά της, την 'Ιδέα της, και που κάθε βράδυ, έπειτα από τη σκληρή βιοπάλη θά γυρίζει μ' ένα τρόπο, άνοιγοντας έτούτο τό βιβλίο στην κάμαρά του, από τά ξένα στο χωριό του, ξέροντας ότι θά τό ξανάβρει πάντα και πιστό στο πλάι άπ' τό προσκέφαλό του, θά σκιρτήσει πρώτα και θά ζεσταθεί, μέσ στα κατάβαρα των σπλάχνων του, θά νοσταλγήσει θά χαρεί βαθιά μαζί και θά πονέσει, ως που αγάλι-αγάλι αυτή ή ζέστα, αυτό τό σκίρτημα, ή χαρά, ό πόνος, θά μετουσιωθούνε στο μυαλό και στην καρδιά του, σέ υποθήκες άμετάσειστες και σέ ήθικην Εϋθύνη. Τό προζύμι έτούτο θά δουλέψει μέσα στη συνείδηση όλων των 'Ελλήνων όπου νοσταλγούνε μ' ένα ή άλλο τρόπο την πατρίδα γιά νά γίνει μάλαμα, αίτημα, μελέτη, προορισμός. Για νά διακλαδωθεί από αισθημα βαθύ σέ κατηγορηματικές

υποχρεώσεις. Για να διαρθρώσει την ανάπτυξη του ατόμου, ξεκινώντας από την εθνική του ρίζα, απ' τόν Έλληνισμό του, προς την Οικουμενικότητα, και για να υπάρχει πάντα στην ψυχή του σταθερά η κλιμάκωση που θα οδηγεί καθώς ή σκάλα του Ίακώβ, από την Οικουμενικότητα και πάλι στον Έλληνισμό. Ποτέ στην ιστορία δεν υπήρχε τόση ανάγκη και για την Ελλάδα όσο και ολόκληρο τόν κόσμο, ή Ελληνική ιστορική ουσία, ή Ελληνική Ωραιότητα, ή Ελληνική Οικουμενικότητα, να σηκωθεί σέ ολόκληρο τὸ ἀνάστημά της καὶ μὲς στὴ συνείδηση ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ μὲς στὴ συνείδηση ολόκληρου τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνει τοῦτο, ἐπιβάλλεται ν' ἀρχίσουμε ἀπ' τὴ βάση. Ἐπιβάλλεται ἡ ψυχὴ μας, νὰ γυρίσει καὶ ν' ἀναπαυτεῖ στὴν αἴσθηση καὶ τὴ λατρεία τῆς γῆς μας, ἀκριβῶς ὅπως ἡ Ἰέρεια μὲ τὴν ὁποῖαν ἄρχισα τὸν πρόλογό μου, ἡ Χαμεύνη. Τότε μόνον, ἀπὸ τὴ χαμηλὴ αὐτὴ βάση, ἀπὸ τὴν κυριολεκτικὰ ἐδαφικὴ τῆς τούτῃ μύηση, ἀπ' τὴ γῆ τῆς, ἀπ' τὴ γῆ μας, ἡ ψυχὴ αὐτὴ θ' ἀναστηθεῖ καὶ πάλι, αὐθεντικά, ὀργανικά καὶ ὑπεύθυνα πρὸς τὴ συμβίωση μ' ὁλόκληρη τὴ Γῆ, πρὸς τὴν καθάρια ἐποπεῖα ολόκληρης τῆς Γῆς.

Ὁ κ. Κούτσης μὲ τὴν συλλογὴν αὐτὴ, προσφέρει μιὰ οὐσιαστικὰ ἐθνικὴ, μὰ καὶ πλατιά ἀνθρώπινη ὑπηρεσία. «Μικρὴ σπίθα», λέει ὁ Ντάντε, «τὴν ἀκολουθαίει ἀργότερα μεγάλη φλόγα». Μὲ τὸ βιβλίον αὐτό, προσάναμα, προζύμι, σπόρο, ἄς τ' ὀνομάσουμε ὅπως θέλουμε, ἴσως ἀνάψει ἀγάλη-ἀγάλη καὶ στὰ σπλάχνα καὶ στὸ πνεῦμα τῶν ξενιτεμένων μας, ἡ ποθητή, ἡ μεγάλη, πού ὅλοι τόσο ζωντανὰ τὴ λαχταροῦμε γιὰ τὰ «ξένα μας», Ἑλληνικὴ ἠθικὴ φωτιά. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἀφιλόδοξο αὐτὸ βιβλίον, ἀξίζει νὰ μὴ λείψει ἀπὸ τὸ σπίτι οὔτ' ἑνὸς Ἑλλήνα, στὰ «μαῦρα ξένα».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Κηφισιά 3-10-1946

SUMMARY

Ritsa Frangou - Kikilia, *A Preface by Angelos Sikelianos: what has been preserved from an Anthology*

In 1946 Ang. Sikelianos prefaced an Anthology of Modern Greek Lyric Poetry, composed by Elias Koutsis. The edition of the Anthology was never achieved, but El. Koutsis published Sikelianos' Preface in the vol. I (1959) of the New York periodical *Argonautes*. The text of this nearly unknown Preface is now reprinted in this article.